

A PÉNZFORGALOM FEJLESZTÉSE HAZÁNKBAN.

Bármily különbözők legyenek is a nézetek a felett, hogy mily nagyoknak kell lenni a pénzösszegnek egy országban, hogy az ország gazdasági organismusa azzal kellőkép táplálkozhassek és szabályosan működhassek : de arra nézve, azt hiszem, teljes egyetértésben vannak ugy az elmélet, mint a gyakorlat emberei, hogy elegendő pénz nélkül a nemzetgazdaság beteges s nem fejlődhetik erőteljesen.

A pénzforgalmat abban az értelemben veszem itt, amint azt a köznap i életben mindenki veszi, s nem akarok tudományos dissertációba bocsátkozni e fogalom felett. Elegendő annyit megjegyezni, hogy „a pénz a rendes fizetési eszköz az országban“. Olyanforma szerepe van annak a gazdasági életben, mint a vérnek az élő állatok testében. S az a nemzetgazdaság, a melyben kevés a pénz, a vérszegénységben szenvedő élőlényekhez hasonlít.

Meggyőződéseim szerint, — bármit mondjanak mások a pénz-bőségéről, — Magyarország ily állapotban van most. S közzgazdaságunk fejlődését csak annak a ténynek köszönhetjük, hogy az állam 1867 óta minden évben átlag legalább is 40 millió frt kölcsönt vett fel a külföldtől, a minek következtében aztán — sajnos — most már évenként majdnem 100 millió frtot tartozik a külföldre küldeni. És ezen összeget jelenben kereskedelmi mérlegünk feleslege szolgáltatja.

De ha — mint most már kiesinált dolog — szakítani akarunk az eddigi adósságszinálási politikával, akkor gondoskodni kell arról, hogy a nemzet gazdasági organismusa külföldi kölcsönök nélkül is elegendő pénztáplálékot nyerjen.

Meg vagyok ugyan győződve arról is, hogy ezen nézetem nem igen fog találkozni azok helyeslésével, akik a pénzraritást most

hasznukra tudják fordítani. De ezek érdeke a nemzet többségének érdeke mellett nem érdemel figyelembevételt.

Tegyük tehát pénzforgalmunkat higgadt megvizsgálás tárgyává, hogy fogalmat alkothassunk magunknak arról először is, hogy mennyi lehet az országban lévő ércpénz és papírpénz, és aztán, ha csakugyan ki fog tűnni, hogy a meglevő pénz kevés, keresünk módokat és eszközöket annak szaporítására; és miután a pénzforgalom intensivitása némileg a mennyiséget is pótolhatja, vizsgáljuk meg azon eszközöket is, a melyek által a hazai pénzforgalmat fejleszteni lehet.

Az ércpénz forgalmát illetőleg köztudomásu az a tény, hogy mivel az osztrák-magyar valuta nem teljes értékű s a papírnak diszagiója van, ezért a *kényszer-árfolyam* itt is, mint a világon mindenütt, évtizedek óta érvényesíti már azt a hatását, hogy a rossz pénz kiszorítja a teljes értékű aranypénzt a forgalomból, sőt nemcsak a belforgalomból, hanem magából az országból is. Ahol huza-mosb időn át kényszer-árfolyam van, ott az ércpénznek nincs maradása. Az aranypénz tehát a ritkaságok közé tartozik Magyarországon. Hogy mekkora lehet annak összege, az iránt nem készültek hazánkban semmi komolyabb studiumok vagy felvételek, mint készültek például *Franciaországban*, ahol a kormány igen elmés uton kitudni igyekezett az összes nyilvános pénztárakból több ízben bekivánt részletes (a veretés éveire is kiterjedő) kimutatások által azt, hogy mennyi arany- és mennyi ezüstpénz lehet forgalomban, s ezen az uton csakugyan meglehetősen precisitással konstatálták is, hogy a Franciaországban levő arany- és ezüstpénz mintegy 10,000 millió frankra rug, amely összegnek nagyobb fele, mintegy 60%, arany. Megjegyzendő, hogy ennek kitudása az által vált lehetővé, hogy pontosan tudva van a vert pénzekről szóló kimutatásokból, hogy mely években mennyi arany- és mennyi ezüstpénz veretett. Lajos Fülöp alatt például 216 millió frank arany- és 1757 millió frank ezüstpénz veretett. A császárság alatt ellenben ezüst kevés, de arany 6152 millió frank összegben veretett. S így midőn a forgalomban talált pénzek veretési éveit constatálták, ezen arányszámokból könnyű volt kitudni, hogy mely pénzekből mekkora rész maradt forgalomban.

A magyar és az osztrák pénzverdék által vert pénz mennyiségéről vannak ugyan pontos feljegyzések, de köztudomásu tény, hogy

a pénzverdék a monarchia mindkét felében ugyszólván kizárólag a külföldi államadóssági hitelezők számára vertek ércpénzt. 1851-től 1875-ig 82,600 kilogramm arany és 3.185,000 kilogramm ezüstlett a monarchia két felében pénzzé verve; a miből 118.232,500 frt értékű arany és 286.731,000 frt értékű ezüstpénz, együtt 404.963,500 frt értékű ércpénz veretett. A mondott 25 év alatt évenként átlag tehát 16.198,520 ércpénz veretett, és pedig 3.706,120 frt arany- és 11.492,400 frt ezüstpénzt. Minthogy pedig a két állam által ércpénzben teljesítendő államadóssági kamatfizetések ezen összegek többszörösét teszik, önként értetődő, hogy a vert ércpénznek ugyszólván egész összege a külföldre vándorolt. Nem is képzelhető ez másképp, mikor az államnak, hogy a hitelezőket kielégíthesse, még külföldön is kell aranyat vásárolni. A belföldi államhitelezők az aranykötvények után is papírpénzben fizettetik ki magoknak a kamatot, mivel az agio, éppen a kamatfizetésre szükségelt aranyvásárlások folytán ugy alakul, hogy rájuk nézve mindig előnyösebb a magas agiot, mint az ércpénzt felvenni.

A roppant nagy összegre menő ércpénzszükséglet, a melylyel a két államnak folytonosan küzködni kell, a belföldön levő ércpénzt is folytonosan magához vonja; mert a dolog természete azt hozza magával, hogy az állam először is belföldön vásárol ércpénzt, s csak ha itt nem kaphat, szerzi azt be a külföldön. Addig, míg az ezüstnek agiója volt, az állami ezüst-fizetések folytonosan szivattyúzták a belföldi forgalomból az ezüstöt, mint a hogy most a külföld számára teljesítendő arany-fizetések szivattyúzzák az aranyat.

Az eredmény ily körülmények között nem lehetett más, mint az, hogy jóformán csak a „dugaszban tartott“ arany- és ezüstpénz maradt az országban.

De az ezüst tekintetében újabb időben némileg megváltoztak a viszonyok. A németországi ezüstdemonetisatio óta s azzal egyidejűleg eszközölt roppant tömeges ezüst-eladások folytán az ezüst ára hirtelen aláhanyatlott. Ekkor Magyarországra is sok ezüst jött külföldről, mivel az ezüstöt nyereséggel lehetett pénzzé veretni. Ez arra bírta a kormányt, hogy a pénzveretést magánosok számára beszüntette, s csakis állami számlára történtek veretések. És pedig veretett Magyarországon 1876-ban 10 millió frt, 1877-ben 9·4 mill., 1878-ban 13·5 mill., 1879-ben 30·8 mill., 1880-ban 7 mill., 1881-ben 17 mill., 1882-ben 4·8 millió s 1883-ban 4·5 millió frt ércpénz, a

8 év alatt tehát 97 millió frt. Ennek csak igen kis része volt arany-pénz, a túlnyomó nagy rész ezüst, s azt a kormány az osztrák államadósságokból elvállalt évi 10 millió frtnyi ezüst-járulékra fizette ki Ausztriának. ●tt pedig e pénz részint a bank pinczéibe rakatott le, részint összevásároltatott India számára.

A belföldi forgalomnak e pénzből is igen csekély rész jutott, mint azt a mindennapi életben tapasztalhatjuk is. Hogy ezüstpénzünk nagy része a keletre s főleg Indiába vándorolt, ezt az a tény-körülmény magyarázza meg, hogy India s a távol kelet többi országai évenként mintegy 100—150 millió frt ezüstöt absorbeálnak. Az amerikai „Bankers Magazin“ szerint 1877-ben 210 millió frt ezüst vitetett Európából és Amerikából Indiába s azóta minden évben legalább 100 millió frt ezüst ment oda a kereskedelmi mérleg többletének kiegyenlítésére.

Tény tehát, hogy az 1876 óta Magyarországon vert arany- és ezüstpénzből is csak igen kis összegek maradtak a belföldi forgalomban; az aranypénzből alig egy pár millió frt s az ezüstpénzből legfeljebb 10%, vagyis 15—20 millió frt. S hasonlóképp áll a viszony Ausztriában, azzal a különbséggel, hogy ott mégis az osztrák-magyar bank pinczéiben jelentékeny összegek egybehalmozódva le vannak kötve, vagy — mondhatnók — dugaszban tartatnak.

Ha ezen utóbbi ércpénzből, mint a forgalomra nézve egyelőre hozzáférhetlentől eltekintünk, azt mondhatjuk, hogy *a monarchia mindkét államában nincs több ércpénz forgalomban, mint a mekkora összegre menő o. sztrákértékű bankjegyek állandón a külföldön tartatnak.* Ez önkényű feltevés ugyan, de teljesen indokoltnak vehető. És ezért a számítást igen egyszerűen úgy tehetjük meg, ha compenzáljuk a két összeget s a monarchia területén forgalomban levő összes pénzt a bank és államjegyek teljes kibocsátásával egyenértékűnek vesszük. És most aztán *könnyű kiszámítani, hogy mennyi készpénz lehet a magyarországi forgalomban.* Ez az összeg nem több, mint a mennyi a monarchia két fele vagyon-arányának megfelelő; legfeljebb tehát az összes jegykibocsátás egyharmadára rug az. Átlag 700 millió frt lévén a bank- és államjegyek összege, annak egyharmada 231 millió frt. De meglehet, hogy a pénzjegyeknek Magyarországra eső része még kisebb. Erre enged legalább következtetni az a tény, hogy a banküzleti tőkéjéből a Magyarországra eső rész csak 26·8 százalék. Azok, akik a bank üzleti tőké-

jéből a Magyarországra eső részt magasabb százalékkal veszik fel, egy nagy számítási hibát követnek el. Ők ugyanis a jelzálogkölcönök összegét is bevonják a számításba. De köztudomásu, hogy a jelzálogkölcönöket a bank nem üzleti tőkéjéből adja, hanem azon pénzekből, a melyeket a jelzáloglevelek eladásából kap. A kölcönök voltaképen záloglevelekben is adatnak s a bank e záloglevelek eladását csak közvetíti. Üzleti tőkéjéből csak azon összeget adja a bank, a melylyel a jelzálogkölcönök meghaladják a kibocsátott zálogleveleket. Forgalomban volt ez év elején 83 millió frt jelzáloglevél, s tett a jelzálogkölcönök összege 86·4 millió frtot, a jelzálogüzletbe fektetett tehát a bank 3·4 millió frtot, s így a magyarországi forgalomba nem 86·4 millióból jutott 60·6 millió, vagyis 70%, hanem fentebbi 3·4 millióból 70 százalék, vagyis 2·38 m. frt. S ha ezen összeget az eskompt-üzletből Magyarországra eső 47·7 millió frthoz hozzáadjuk, tényleg az év végén a Magyarországnak adott dotatió csak 50·1 millió frtra rugott. S ha most azt kérdezzük, hogy minő összegből kapta Magyarország ezt az 50·1 mill. frtot, akkor a számítás így áll. A bank saját 90 millió frtra menő alaptőkéjéből 80 milliót az államnak adott kölcsön (a melyből csak pár százezer frt van még visszafizetve), maradt tehát 10 millió frtja, ehhez járul a 200 millió frt érczfedezet nélkül kiadható jegy, s így a bank rendelkezésére áll 210 millió frt, de ezen jegykibocsátásból egy tetemes részt a bank tartalék gyanánt visszatart, azt tehát le kell ütni. A tartalék 19 millió frt, *marad tényleges forgalomba helyezett üzleti tőke gyanánt 191 millió frt.* S ebből kapott Magyarország 50·1 millió frtot, vagyis 26·8 százalékot.

Feltéve tehát, hogy a monarchiában levő pénz oly arányban oszlik meg a két állam közt, mint ahogy a bank üzleti tőkéje megoszlik, — ami igen megközelitheti a valóságot — esik Magyarországra a monarchia területén forgalomban levő főpénzből 187·6 millió frt, s a 12 millió frt váltópénzzel együtt kerek összegben 200 mill. frt.

Hasonló eredményre jutunk, ha a monarchia két fele közt megosztott pénzt a *takarékpénztári betétek és a pénzüintézetek pénztári készlete alapján* számítjuk ki. 1879-ben volt az osztrák takarékpénztárak betéteinek összege 699.339,200 frt s pénztári készletük 20.154,192 frt; ellenben a magyarországi takarékbetétek összege 242.838,115 frt s pénztári készletük 7.766,435 frt. Az arány tehát a betétekre nézve 74·8 : 25·2; a pénztári készletre nézve

72 : 28, vagyis a kettőből a középállapot megvonva esik a forgalomban levő összes pénzből Ausztriára 73%, azaz 511 millió frt, Magyarországra 27 százalék, azaz 189 millió frt, s a váltópénzzel együtt 200 millió frt.

Az a kérdés tehát, elegendő-e 200 millió frt pénz egy oly államnak állami és magán gazdasága folytatására, a melynek lakossága 15.573,282, területe 336,809 kilométer és államháztartása a bruttó bevételben csaknem 400 mill. frt. ?

Ez a pénz határozottan kevés. Csináljunk csak egy kis számítást. A Magyarországon levő készpénzből esik átlag egy-egy lakosra 12 frt 81 kr. A nyugati államok mindenikében a forgalomban levő pénz a lakosság számához viszonyítva legalább is háromszor annyi. S csak el kell képzelni, hogy maga az *államgazdaság* évenegyedenkint, ahogy az adóbeszedések történnek, kerek 100 mill. frtot vesz igénybe. S az állam a hozzá befolyó összegeket nem adja át rögtön újra a forgalomnak, hanem egy tetemes részt visszatart az államadóssági szelvények kifizetésére, amely célra félevenkint több mint 50 millió frt fordítatik ; egy más jelentékeny összeg a hivatalnokok fizetésére fordítatik, akik havonként kapják a fizetést, és a pénzt magoknál tartják, hogy egész hónapon át fizethessék abból napi szükségleteiket. Az adófizetők sem adják pénzüket, mint Angliában, a bankoknak letétbe, hanem szekrényeikbe zárják, hogy mikor az adófizetés ideje jön, pénzüket együtt legyen.

Innen van, hogy az *összes magyarországi pénzüintézetekben a készpénz aránytalanul csekély összegre rug.* Az 1881-iki pénzüintézeti kimutatás szeriut ezen évnek végén, amikor tudvalevőleg már az évi nyeresmény nagy része is készpénzben hevert, az osztrák-magyar bank magyar pénztárainak készpénz-készletével 30.413,952 frtra, e nélkül 15.127,592 frtra rugott az összes 702 pénzüintézet pénzkészlete. A bank eszközeit külön kell választanunk a többi pénzüintézetek eszközeitől, mert a bank az a főpénzforrás, a melyből a pénzüintézetek merítenek, hogy a hiteligényeket kielégíthessék. A bank-pénztárak készlete ugyszólván csak a tartalék, s a pénzüintézetek saját eszközei képezik az activ erőt.

Nézetem szeriut *ugy a bank pénztartaléka, mint a pénzüintézetek készlete aránytalanul csekély az országos szükséglethez viszonyítva.* Mert nem kell feledni, hogy a pénzforgalom hazánkban még nincs ugy rendszeresítve, mint más államokban, ahol a fizetések és

tartozások kölcsönösen kiegyenlítettnek. Nálunk jóformán minden fizetést készpénzzel kell kiegyenlíteni. S ha tehát a pénzüintézetekben levő összes készpénz az utolsó krig igénybe vétetuék, sem csinálnának az összes magyarországi pénzüintézetek egy nap alatt nagyobb üzletet 15 millió frtnál, holott magában a new-yorki clearingházban naponta 200 millió frt fizetés-kiegyenlítés történik. De azt az esetet képzelni is alig lehet, hogy a pénzüintézet összes pénzkészlete egy nap alatt felhasználtassék. Tényleg nem használtatik fel több átlag, mint a mennyit a pénzüintézetek a bank tartalékából és a naponta befolyó követelésekből pótolhatnak.

S mennyire rughat ez?

A feleletet e kérdésre részben megadja a bank kimutatása, s analogia útján aztán a pénzüintézetek forgalmára is vonhatunk következtetést.

Az osztrák-magyar bank 1883. évi zárszámadása szerint a *bank magyarországi üzletét* a következő főbb adatok tüntetik fel:

	A z é v f o l y a m á n		
	leszámitoltatott frt	beszedetett frt	állás az év végén frt
Helyi váltók	181.559,341	177.367,516	40.526,555
Küldények	35.089,554	36.115,098	6.528,779
Értékpapírok	10.771,816	10.642,756	680,277
Összesen	227.420,712	224.125,371	47.735,612

Ezen adatok jóformán kimerítik a bank egész magyarországi üzletét, mert a jelzálogkölcsonök — mint már említettük — nem készpénzben adatnak. Látni való tehát, hogy a bank leszámítolása és pénzbeszedése, vagyis magyarországi tiszta *activ és passiv pénzforgalma mindössze csak 451.5 millió frtra rugott*. S így esett *egy-egy üzleti napra* — a vásár- és ünnepnapokat elhagyva — nem több, mint *1.3 millió frt*. És pedig *kölcsön adott a bank átlag naponta 758,000 frtot, s visszacapott 743,000 frtot*. Ekkora volt a direct bankhitelműveletekből eredő magyarországi pénzforgalom.

A többi pénzüintézetek forgalmáról nincsenek ily pontos adataink. De mivel azok pénztári állása az 1881-iki zárszámadások alapján készült statisztikai kimutatás szerint épügy 15.2 mill. frtra rugott, miut a magyarországi bank-pénztárak akkori bankkészlete, ennél fogva analogia útján azt következtethetjük, hogy a napi pénzbevétel ezeknél sem lehet valami sokkal nagyobb. E szerint hát a

pénzkikölcsönzés sem. És így arra az eredményre jutunk, hogy *az összes magyarországi bankintézetek és az összes magyarországi pénzintézetek naponta átlag csak 1·5 mill. frt kölcsönöket adnak*, s így évi activ forgalmuk (az effectiv pénzkikölcsönzést számítva) nem több 450 mill. frtnál, vagy a bevételt és kiadást egyenlőnek és együttvéve *csak 900 millió frtra rug az egész évi összes activ és passiv forgalmuk.*

Mily szegényesnek tűnhetik fel e szám azon ténynyel szemben, hogy magában a londoni clearing-házban, a mely pedig az angolországi transactióknak csak egy részét fejezi ki, az évi forgalom mintegy 30,000 millió frtra rug; s a new-yorki clearing-házé, a mely a több ezerre menő északamerikai bankok közül mindössze 59 bank forgalmát öleli fel, (mert New-Yorkon kívül még vagy 30 clearing-ház van Északamerikában), 60,000 millió frtra!

És el lehet már most képzelni azt, hogy mily primitivnek kell tartani azon üzleti életet, a melyben 15 millió lakosnak és az összes 700-at meghaladó pénzintézet naponta csak másfél millió frt erejéig adhat és vehet pénzt kölcsön. Így bizony nem lehet valami nagy vállalkozási szellemet kifejteni, nem lehet az ipar terén valami nagyszerű haladást tenni. A készpénz vagyis fizetési eszközök hiánya elsorvasztó hatással van az egész termelésre. Olyan kalamitás ez, mint mikor a növény nem talál nedvességet a földben, s csak elsorvadva tenyész.

Ezen a bajon okvetlen segíteni kellene. És nézetem szerint lehetne is, még pedig kettős irányban, *először az által, hogy növeltessék a magyarországi pénzforgalom, és másodszor az által, hogy gondoskodás történjék a fizetési eszközök helyettesítéséről, vagy a fizetések kiegyenlítéséről.*

Lássuk mind a két feladatot külön.

Mikép lehet a magyarországi pénzforgalmat legkönnyebben növelni?

A felelet egyszerű; ha intézkedés történik az iránt, hogy az *osztrák-magyar bank felemelje üzleti tőkét, és nem 26·8 százalékkal, hanem legalább is quota arányszerű, vagy ami még igazságosabb volna, a lakosság számához mért arányos részt juttatna Magyarországnak.* Ezt kieszközölni a legközelebbi bankalku feladata.

Lehetne ugyan az *államjegyek szaporítása* által is növelni az ország területén levő papírpénzt, ezt azonban nem tartanók helyesnek azért, mivel ez esetben a *valútu nagyon romlanék* és még nehe-

zebbé volna téve annak rendezése. Pedig e rendezés felette kívánatos, mert mihelyt valutánk rendezve van, az ércpénz is a forgalomban marad s ez esetben lassankint önmagától annyi pénz foly külföldről az országba, a mennyit a forgalom igényel. De a valuta-rendezés hatását bevárni nagy idővesztegetés volna. Ezen művelet legalább is két-három esztendő igényel, s kár volna addig is tünni a pénzalmitást.

Midőn azonban az államjegyek szaporítását a leghatározottabban kárhoztatjuk és az időt sem akarjuk bevárni, amikor az ércpénz elegendő mennyiségben önmagától fog az országba özönlenni, nem marad más út a pénzeszközök szaporítására, mint *növelni a bankjegy kibocsátását*. De hogy ez a *valúta rosszabbítása nélkül* megtörténhessék, *fel kell emelni a bank alaptőkéjét is, aztán meg lehet változtatni a bankactának a fundatióra vonatkozó határozatát is* úgy, amint azt a pénzforgalom fejlesztése megkívánja.

Az osztrák-magyar banknak 90 millió frt alaptőkével kerek összegben 200 millió frt ércalapja van most és 200 millió frtot bocsáthat ki ércalap nélkül bankszerű fedezetre. Ha e helyett *120 m. frtra emeltetnék az alaptőke és a 200 millió bankszerű fedezet helyett az egyharmad érc és kétharmad bankszerű fedezet léptettetnék életbe*, akkor a bank a mostani 45—50 millió frtnyi tényleg forgalomba helyezett bank-dotáció helyett több mint még kétszer akkora összeget juttathatna quotaarány szerint Magyarországnak. Mert az alaptőkére történő 30 millió frt befizetéssel aranyat, ezüstöt vásárolhatna a bank, és aztán arra kétszeres összegben bankszerű fedezetre is jegyeket bocsáthatna ki. Láttuk, hogy most 191 millió frt a bank összes üzleti tőkéje, és abból Magyarországnak jut 50·1 millió frt. Az új acta szerint, ha még 30 millió frtért arany s ezüst vásároltatnék, felemelkednék az ércalap összege 230 millió frtra s a bankszerű fedezetre kibocsátható összeg 460 millió frtra, az ércpénz alapján történt jegykibocsátással együtt tenne tehát a bank megengedett összes jegykibocsátása 690 millió frtot, vagyis 280 m. frttal többet, mint most; s e többlettel 191 millióról *471 millióra emelkednék a bank összes üzleti tőkéje*, mely összegnek a *Magyarországra eső quota arányszerű (31·4%) része 152 millió*, a népesség aránya szerint eső (40%) része pedig 188 millió frt, vagyis előbbeni esetben kerek száz millióval, utóbbi esetben 130 mill. frttal több mint ameunyivel a magyarországi bankfiókok most rendelkeznek.

A készpénz összegének ezen szaporítása nem maradhatna hatás nélkül a pénzüintézetek forgalmára. Ez intézetek könnyebben szerezhetvén nagyobb összegekre menő hiteleket a banknál, magok is könnyebben, bőségesebben és olcsóbb kamatra adhatnának kölcsönöket a hazai termelés fokozására. Így a *pénzforgalom* már ezen az uton is *megháromszorozódnék.*

S itt meg kell jegyeznünk, hogy mihelyt akként a pénzüintézeteknek elegendő eszközök állanának rendelkezésükre, a *kormány feladatának tekinthetné a felett is örködni, hogy ez eszközök a törvény korlátain belül okszerűen felhasználtassanak.* E célra a földmivelés-, ipar- és kereskedelmi miniszteriumban a *pénzüintézeti osztály élére egy országos felügyelőt kellene állítani,* aki esetleg kerületi felügyelők segédkezésével is az ország összes pénzüintézeteinek működését folyton éber figyelemmel kísérrje, és a pénzüintézetekre vonatkozó jelentéseivel az e téren szükséges törvényhozási és rendeleti intézkedések anyagát szolgáltassa a kormánynak és a törvényhozásnak. Így aztán könnyű feladat volna mihamar rendet csinálni a hazai pénzüintézetek ügyeiben, hogy ne legyenek ezek egyfelől a főzszorások az országban, és ne is forogjanak folytonosan abban a veszélyben, hogy az első panik sorra fizetéseképtelenné tegye őket.

Pénzüintézeteink üzletvitele (talán leginkább a pénzühiány miatt) most igen egészségtelen. Nagy viszásság már maga az a tény, hogy *saját tőkájük nem áll arányban az általuk forgatott idegen tőkével.* Az 1882-ben kiadott mérlegek alapján készült hivatalos kimutatás szerint 1881. év végén 111 millió frtot tett az összes magyarországi pénzüintézetek saját tőkéje, és 501 millió frtot az azok kezében volt idegen tőke, utóbbi tehát majdnem 82 százalékot tett s az *intézetek saját tőkéje csak 18 százalékot.*

A bankügy minden szakembere egyetért abban, hogy *az idegen tőke ne haladja túl a saját tőke ötszörösét.* Azért is pénzüintézeteinket egy alkotandó törvény által arra kellene szorítani, hogy saját tőkájüket legalább is 20 százalékra emeljék fel. Mert *számos takarékpénztár van, mely tizenöt-huszszor annyi idegen pénzt is kezel, mint a mennyi saját tőkével bír!* Az ily pénzüintézetek azért vonakodnak felemelni az alaptőkét, mivel ez esetben nem fizethetnének oly busás osztalékot. De nem az a pénzüintézeteknél a fődolog, hogy magas osztalékot fizessenek; hanem, hogy szilárd alapon álljanak, szolid üzletet vigyenek és hivatásuknak, céljaiknak derekasan meg-

feleljenek. Erre pedig csak akkor lesznek képesek, ha egész szervezetük egészséges, s illetőleg ha elegendő saját tőkével bírnak.

A szóban levő törvény által eléretnek egyebek mellett az a cél is, hogy pénzügyeink, melyek most aránylag csak igen csekély forgatható üzleti tőkével bírnak, ezt tetemesen növelnék, és éppen ennek következtében ők is *sokkal nagyobb üzleti forgalmat csinálhatnának* egészséges és szilárd alapon, mint a minőt csinálnak most, s mely — mint láttuk — külföldi pénzügyeinek forgalmához viszonyítva, elenyészőleg csekély.

A pénzügyekről alkotandó törvény egyéb kívánalmaira nem akarok itt kiterjeszkedni, mert az messze elvezetne felvett tárgytól, hogy kevés a pénz, és hogy ezen miként kell segíteni. De hogy az országban érezhető készpénzhiányt minő más uton kelljen még megszüntetni : arról még pár szót!

A készpénzhiányt az okozza most, hogy pénzhelyettesítőről mindenki úgy gondoskodik, ahogy tud. Így terem a sok „*gavallérváltó*“, az oly váltó, melynek nincs realis üzleti alapja, a mely tehát voltaképen nem is váltó, hanem a váltójog felhasználásával *hivatlanok által készült pénzhelyettesítő*. Az ilyen pénzre, nézetünk szerint, nincs szükség, mert az nem szolgál másra, mint az uzsoratorvény kijátszására; *nem szolgál másra, mint a váltó-aláíróknak uzsora által való tönkretételére*. Ez az a váltó, a melyre nézve sokan úgy vélekednek, hogy a gazdától a váltóképességet meg kell tagadni. Az ily kívánság azonban annyit jelent, mint „kiönteni a vizet a gyereket“. Üzleti váltóra a gazdának is éppoly szüksége van, mint az iparosnak vagy kereskedőnek. Ebbeli képességének korlátozásával igen nagy szolgálatot tennének a gazdának azok, akik merő jószándékból meg akarják tiltani neki még az üzleti váltó aláírását is. De a *nem üzleti váltóra* csakugyan nem lesz szükség, mihelyt alkalmas helyettesítőről lesz gondoskodva. S ha az ily váltók kiküszöböltetnének a forgalomból, azzal csakugyan mitsem veszítene hitelügyünk. Azonban mikép lehessen ezt kieszközölni? Itt a bankoknak és takarékpénztáraknak kellene jó példával előljárni. Minden hitelintézetnél a *váltó-cenzuránál* egy kissé *szigorubb üzleti szabályok szerint kellene eljárni*. Azaz a benyújtott váltókat szigoru kritika alá kellene venni. És ha oly váltó nyújtatik be, amely nem tekinthető üzleti váltónak, azt a benyújtónak vissza kellene adni azzal, hogy az

illető pénzkölcsönkérő válassza a hitelnek más alakját. Ez alakról később majd szólni fogok.

Ekként a váltóképeség, ha nem is a törvény, de az üzleti praxis által lassankint bizonyos korlátok közé szorulna. Azaz, csak az ismertetnék el váltóképesnek, aki akár mint gazda, akár mint iparos, akár mint kereskedő oly foglalkozásba van, mely üzleti transzációkkal jár és már eleve tulajdonának mondhatja azon értéket, amely a váltó-kibocsátásnak alapját képezi s a törlesztés iránt is garanciával szolgálhat.

Üzleti életünk jelen praktikái nem elég szolidak. Az a túlságos titkolódzás az egyesek hitelképesége tekintetében csak arra jó, hogy mindenféle hamis csődök és bukások lehetővé tétessenek. A pénzügyintézeteknek lajstromot kellene vezetni az általuk engedélyezett váltóhitelekéről. Ha valaki egy intézettel üzleti viszonyba akar lépni, még ha egyszerű üzleti váltót nyújt is be, kérje az intézettől hitelének megszabását, vagyis felvételét az illető *pénzügyintézet hitellajstromába*. S vegyék a pénzügyintézetek szokásba azt, hogy a váltó-elfogadmányok listáját időről-időre, pl. negyedévenként cseréljék ki egymással. A hitellajstromokba pedig engedtessek a részvényeseknek is betekintés, hogy ezek azokra vonatkozó észrevételeiket az igazgatóságnak tudomására juttathassák. Igen sok megkárosításnak elejét lehetne így venni és az egész hitelszervezet sokkal biztosabban s tehát *olcsóbban* is működhetnék. Ezt főképp a külön fedezet nélküli váltóleszámitolási üzletnél tartanám célszerűnek.

De hogy az olcsó hitel hozzáférhetővé tétessék azok részére is, akik még nem bírnak oly üzleti berendezéssel, hogy bankképes üzleti váltókat állíthassanak ki, *a szövetkezeti hitelt kell hazánkban erőlyesen felkarolni és fejleszteni*. Ezen hitelügy *Schultze Delitzsch*, *Raffaisen* s többek által már oly okszerű szervezetet nyert, hogy nekünk jóformán utánoznunk kell azt, ami Németországban vagy Olaszországban e téren történik. A szövetkezeti hitelnek a bankváltó hitellel szemben meg van az a nagy előnye, hogy míg utóbbi könnyen váltónyargalásra, azaz mindinkább növekvő eladósodásra vezethet, a szövetkezeti hitel a kölcsönadást tőkegyűjtés feltételéhez köti, s azt, aki kölcsönt vesz fel, nem teszi tönkre, hanem a *rendszeres tőkegyűjtésre* szoktatja.

Hanem hát a szövetkezeti hitel önmagában nem lehet ol-

csó, mert a szövetkezet tagjai befizetések után jó magas kamatot igényelnek. *Olcsóvá* e hitel csak az által válhatik, ha alacsony kamatra nagyobb összegre menő idegen tőkét nyerhetnek a szövetkezetek. És ki adja nekik kölcsön e nagyobb összeget? A legtermészetesebb, hogy az a pénzhatalom, amelyet az állam a jegymonopolium hirtokába helyezett, s e hatalom a *bank*.

Lássuk csak, mily drága pénz felett rendelkeznék az osztrák-magyar bank Magyarországon az esetben, ha alaptőkéjét 30 millióval felemelné és a bank-fundatión a contingentálásról az egyharmad ércfedezetre átvitelték. A bank ez esetben 120 millió frt saját tőkével bírna, a melyből 70 milliót adott volna kölcsön a két államnak kamattalan kölcsönre, amiért cserébe a *230 millió frt ércalap háromszoros összegéig bocsáthatna ki jegyeket*. 690 millió frt összes jegy kibocsátásért fizetné hát tényleg azt a kamatot, a melyet 79 millió frt kölcsönért kaphatott volna. A két államtól tehát ingyen 619 millió frt tőke állna a rendelkezésére. Önként értetődő, hogy ezen transzaktiót ki kellene egészíteni azzal, hogy a 80 millió frtos bankadósság visszafizetése egészen más rendszer szerint stipuláltatnék, még pedig olyanformán, hogy a bankadósság igen rövid idő alatt törleszthető legyen. A monarchia szempontjából elegendő ezt általánosságban megjelölni, mert a keresztülvitel ugyanis a két államnak a külön feladata.

S ezért nézzük, hogy állna *Magyarország számadása a bankkal* szemben? Magyarország tartozik e banknak a 80 millió frtos adósságból megmaradt circa 79 millió forint 31·4%-ával, vagyis 24.806,000 frttal, mely összeget (bár meg nem kapta ugyan, csak fictive) kamattalan kölcsön gyanánt bírja. Minthogy pedig a magyar állam hitele a convertálásra kitett járadék aláírás tanúsága szerint ma 5·17%-on áll, tehát tartoznék fentebbi 24·8 milliótól a banknak 1.282,000 frtot fizetni évenként. E helyett azonban átengedné a banknak továbbra is a jegymonopoliumot, de azon kikötéssel, hogy a tiszta jövedelemnek 5%-ot meghaladó fedezése a bankadósság törlesztésére fordítottassék.

Mit jelent már most a magyarországi jegymonopolium? Jelenti azt, hogy a bank 24·8 millió frtért cserébe kibocsáthat Magyarországra részére 690 millió frtnak 31·4%-át, vagyis 216·6 millió frtot. S a banknak ezt a pénzt csak úgy kell kamatoztatnia, hogy abból megkapja saját alaptőkéje kamatait. Saját tőkéje pedig állna a fel-

emelés után 120 millióból a monarchia mindkét állama részére, amiből a magyar államra eső quotaszerű rész 31·4% : 37.680,000 frt. *A banknak tehát a monopolium megadása által Magyarországon 37.680,000 frt helyett 216.660,000 frtot lehetne forgatnia.* Ily olcsó pénz nincs több a föld kerekiségén. Feltéve, hogy fentebbi összeg tisztán 3 százalékot kamatozna, tenne a bank magyarországi nyeresége 6.499,800 frtot, minthogy pedig a Magyarországon elhelyezett saját tőkéje a banknak 37.680,000 frt, és ennek 5°/_o-os kamatoztatására 1.584,000 frt igényeltetik, *maradna megosztandó nyeresmény-felesleg gyanánt 4.915,800 frt* s így már az első évben 2.452,900 frtot lehetne törleszteni a magyarországi bankadósságból s *10 év alatt okvetlen törlesztve lehetne az egész adósság.*

De visszatérve már most a szövetkezetek kérdésére, világos az, hogy *a bank pénzének a legolcsóbbnak kell lenni az országban,* s tehát e pénzt hozzáférhetővé kell tenni olcsó közvetítéssel a kisiparos, kisgazda stb. részére, kiknek aláírása nem ismerhető el bankképesnek. Hozzáférhetővé lehet azonban e pénz, ha a bank pontosan megszabja azon feltételeket, a melyek alatt szövetkezeti váltóaláírásokat bankképeseknek ismer el. Ezt a bank megteheti, mihielyt a szövetkezeteknek jelentékenyebb összegre menő saját üzleti tőkéje van. S ily saját tőkét teremthet magának felmondhatatlan betétek, egy tartaléktőke alakjában.

Vegyük a dolgot practikusan. X. községben szövetkezet alakul. A szövetkezetnek 100 tagja van, minden tag átlag 5 drb 50 frtos törzsbetétet jegyez havi 1 frtos befizetéssel. Összesen van tehát a szövetkezetnek 500 drb 50 frtos törzsbetéte, vagyis 25,000 frt jegyzett saját tőkéje, melyből az első évben lesz fizetve 6000 frt, a másodikban 12,000, a harmadikban 18,000 frt stb. Ezen kívül már a megalakulásnál tartalékalapba befizethet minden törzsbetéte után 1—1 frtot s azon kívül ez alapot nemcsak saját kamatja, hanem az évi tiszta jövedelemből is gyarapíthatja egy bizonyos összeg. *A szövetkezetnek tehát mindenestre elegendő saját tőkéje lehet arra, hogy aláírása bankképes aláírásnak elismertessék,* s a bank azt hitellistájába felveheti, legalább is akkora összeggel, a mekkora a befizetett saját tőkéje.

Hogy már most e szövetkezet váltóhitelt nyerhessen a banknál, *még egy bankképes aláírást* kell szereznie. S ki legyen ez? Lehet egy környékbeli pénzüintézet, de még előnyösebbnek tartanók, ha

az illető bankintézet területén egy központi hitelszövetkezet közvetítene az illető bankfiók területén levő összes többi szövetkezetek váltóit.

Ezen központi szövetkezet maga is hasonló alapon lehetne szervezve, mint a vidéki szövetkezetek, azzal a különbséggel, hogy tagjainak zömét az illető bankfiók területén levő szövetkezetek képeznék s kívülök egyes tekintélyesebb polgárok is tagjai lehetnének e szövetkezetnek; mindannyian egyre-másra átlag legalább is 1000 frtos törzsbetétet jegyeznének s külön tartalékalapot is teremthetnének. Ugy, hogy ha Y. megyében például 100 taggal megalkulna a szövetkezet ez 50 hó lefolyása alatt, legalább is 100,000 frt saját tőkére tenne szert. És ezen szövetkezet girójával már az előbb említett X. szövetkezet váltója teljesen bankképesnek volna elismerendő.

Hogy azonban a bank a szövetkezeteket cserbe ne hagyassa, s tőlük ok nélkül a hitelt el ne vonhassa, a részükre állandó dotatiót kellene stipulálni, mely arányban lehetne az országban levő összes szövetkezetek üzleti tőkéjével, illetőleg saját vagyonával. Feltéve például, hogy a magyarországi bankfiókok üzleti eszközei abban az arányban növeltetnének, mint azt fentebb kifejtettük, s hogy az országban legalább is 40 bankfiók állíttatnék fel s egyre-másra minden bankfiók területén volna legalább is 50 oly szövetkezet, a melyet a bank felvenne hitellajstromába, s hogy egy-egy szövetkezet részére a minimális hitel, melyet a szövetkezet minden körülmények között megkivánhat átlag gyanánt, 10,000 frtban állapíttatnék meg: a bank főintézetének vezető közegei az országban levő összes szövetkezetek részére 20 millió frtot szavaznának meg. Ezen összeg tekintetében a bank és a szövetkezetek közt olyanforma viszony állhatna fenn, mint fennáll az első hazai takarékpénztárral üzleti összeköttetésbe lépett vidéki pénzüintézetekkel.

És hogy ezen fix dotatióért elegendő és tökéletesen jó fedezetet nyújthatnának a szövetkezetek törzsbetéteikkel és tartalékalapaikkal, azt alig vonhatjaval aki kétségsbe, meggondolva azt, hogy a kölcsönvevők minden kölcsönért a részére megszavazott hitel arányában összes vagyonukkal felelősek.

S azt is ki kell itt emelnem, hogy a felhozott szám adatokkal csak oly átlagot akartam megjelölni, a mely ezen egész berendezés s illetőleg hitelszervezet tekintetében könnyen elképzelhető tájé-

kozást nyújtson. Önként értetődő azonban, hogy a valóságban nem alakulnak ily sablonszerűleg a viszonyok. A helyi körülmények, a tényleges viszonyokban rejlő szükség, de még az embereknek az ügy iránti érdeklődése és buzgalma is oly különböző, hogy még ha kormány-intézkedések folytán szervezhetnének is egységes terv szerint országosan a hitelszövetkezetek, amint ezeket Apponyi Albert gr. szervezendőknek véli, még ez esetben is igen különböző volna megye vagy vidék szerint a hitelszövetkezetek fejlődése.

S most még csak azon *második feladatról* akarok röviden pár észrevételt tenni, amely által még nagyobb mértékben növelhetjük vagy megkönnyíthetjük a pénzforgalmát s ez : *a fizetések kiegyenlítésére szolgáló berendezés.*

Itt nem valamely új ideával van dolgunk ; egyszerűen azt kell tennünk, amit más országokban is mindenütt megtettek, mihelyt az üzleti élet kissé élénkülni kezdett : azaz clearing-házat kell állítanunk a követelések és tartozások kölcsönös kiegyenlítésére. Ily berendezést az által lehet létrehozni, ha az üzleti centrumokban ott, hol számos pénzüintézet van, mindenik checkekkel egybekötött folyó számla-üzletet nyittat magának a főpénzforrásnál (például nálunk az osztrák-magyar bank főintézeténél) és az egyes intézeteknek egymással szemben lejáró követeléseit és tartozásait a checkek kicserélése s illetőleg az által egyenlítettnek ki, hogy a követelés azon bank számlájáról, amely a fizetést teljesíti, le-, és azon bank számlájára iratik, a melynek a fizetést kapnia kell. Így *naponta milliókra menő fizetéseket ki lehet egyenliteni checkekkel készpénz használata nélkül* a készpénzzel legfeljebb az apróbb differenciákat kell kiegyenliteni, avagy azon összegeket, a melyek a banknál levő fedezetet meghaladják. Ezen berendezésnél legczélszerűbbnek látszik a londoni *clearing-házat* mintául venni, s a clearing-házat mint egy önálló intézetet létrehozni.

De nyereségnek kellene tekinteni már azt is, ha csak a *Saldo-terem* mintájára magában az osztrák-magyar bank budapesti főintézetében nyitnatnék egy terem a fizetések kölcsönös kiegyenlítésére. Hogy ennek szükségét a hazai pénzforgalom idáig még nem érezte, az csak onnan van, mivel e pénzforgalom nagyon is csekély és kezdetleges ; mihelyt azonban ez erélyesebb intézkedések által akár az előadott, akár más uton megélénkítettik, akkor a clearing-ház-üzlet berendezése nem lesz elodázható.

A főbb teendők lesznek tehát a mondottak szerint:

1. Szaporítani a bank eszközeit, az alaptőkének felemelése, a fundatció megváltoztatása és Magyarországnak az őt megillető minimális quotaszerű dotatió kiutalása által.

2. Szaporítani a pénzüintézetek eszközeit ez intézetekről alkotandó törvény azon imperativ intézkedése által, hogy a saját tőkének összhangban kell állni az idegen tőkével.

3. Külön pénzüintézeti felügyelőséget rendszeresíteni a földművelés-, ipar- és kereskedelmi miniszteriumban a pénzüintézetek ügyeinek rendszeres figyelemmel kísérése végett, hogy az uzoratórvényt ez idézetek ki ne játszassák, s hogy a kormány és törvényhozás ez ügyben szükséges minden intézkedésről a felügyelőség jelentéseiből kellőkép tájékozva lehessen.

4. Kiküszöbölni a nagyobb pénzüintézetek üzletéből minden nem szolid gyakorlatot, hogy a váltóleszámitolás lehetőleg csak üzleti váltókra szoritkozzék.

5. Erélyesen hozzálátni a szövetkezetek szervezéséhez, hogy a nem bankképes kis üzletemberek s más foglalkozásban levők szövetkezeti hitelt nyerhessenek.

6. Olcsóvá tenni e szövetkezeti hitelt az által, hogy részükre a bank saját tőkéiknek megfelelő fix dotatiót engedélyezzen.

7. Clearing-házat felállítani a pénzüintézetek részére, a követelések és tartozásoknak folyó számlán és checkekkel való kiegyenlítésére.

MUDRONY PÁL.
